

Kumla kyrkogård

Folkungabygdens pastorat

Vård- och underhållsplan

2023

Svenska kyrkan
FOLKUNGABYGDENS PASTORAT

Kumla kyrkogård
Folkungabygdens pastorat

Vård- och underhållsplan

Omslagsbild: Vy över kyrkogårdens nordvästra del.

Fotografier i rapporten: © Landskapsgruppen Öresund AB där inget annat anges.

Datum: 2023-12-21

Beställare: Folkungabygdens pastorat, Axel Träffs gata 4, 595 41 Mjölby

Kontaktperson hos beställare: Karin Mårtensson, kulturarvssamordnare

Uppdragsansvarig: Andrea Jackelén, landskapsingenjör, Landskapsgruppen Öresund AB

Medverkande: Maximilian Löfgren, landskapsingenjör, Landskapsgruppen Öresund AB

Landskapsgruppen
Öresund AB
Kyrkogatan 19
222 22 Lund
046-19 05 60
landskapsgruppen.se

Svenska kyrkan
FOLKUNGABYGDENS PASTORAT

Innehåll

1 Inledning	4
1.1 Syfte och målsättning	4
1.2 Avgränsning	4
1.3 Planens upprättande och förnyelse	4
2 Administrativa uppgifter	5
2.1 Ägoförhållanden m.m.	5
2.2 Gravskick och pågående gravrätter	5
2.3 Skyddsstatus	5
3 Historisk bakgrund och utveckling	7
3.1 Från medeltiden fram till 1800-talets slut	7
3.2 Från 1900-talet och framåt	9
3.3 Kronologisk förteckning över händelser i kyrkogårdens historia	13
4 Beskrivning av kyrkogården	14
4.1 Karta över kyrkogården	14
4.2 Omgivning och sammanhang	14
4.2.1 Karaktärsområden	15
4.3 Omgärdning och ingångar	16
4.4 Gångsystem	16
4.5 Vegetation	17
4.6 Gravanordningar	17
4.7 Klockboden	18
5 Kulturhistorisk värdeanalys	19
5.1 Övergripande kulturhistoriska värden	19
5.2 Kyrkogårdens kulturhistoriska värden	19
6 Teknisk beskrivning – åtgärder och underhåll	20
6.1 Omgärdning	20
6.2 Ingångar	20
6.4 Markbeläggningar	21
6.5 Vegetation	22
6.6 Gravanordningar	23
6.7 Utrustning och konstnärlig utsmyckning	24
6.8 VA- och EL-system	24
6.9 Tillgänglighet	25
7 Referenser	26

Bilagor

1. Historiska kartor och bilder, Landskapsgruppen Öresund AB, 2023
2. Mjölby's område, åtgärdslista för vård och underhåll, Landskapsgruppen Öresund AB

1 Inledning

Denna vård- och underhållsplan är gjord på uppdrag av Folkungabygdens pastorat. Arbetet har utförts i dialog med representanter från pastoratet. Inventeringsarbetet utfördes i juni 2023. Dokumentationen grundar sig på platsbesök, arkiv- och litteraturstudier och intervjuer samt tidigare utförd dokumentation (*Vård- och underhållsplan 2006*, *Kulturhistorisk kyrkogårdsinventering 2005* och *Bogårdsmurar i Linköpingsstift 2004*).

1.1 Syfte och målsättning

Syftet med planen är:

- Att tydliggöra kyrkogårdens kulturhistoriska värden.
- Att ge långsiktighet och helhetssyn i förvaltningens skötsel och vård av kyrkogården.
- Att vara ett verktyg i förvaltningsarbetet med riktlinjer och prioriteringar för värden och underhållet av kyrkogården och dess betydelse som bärare av ett kulturarv.

1.2 Avgränsning

Vård- och underhållsplanen omfattar Kumla kyrkogård, Folkungabygdens pastorat, Mjölby kommun. Arbetet begränsas till området innanför kyrkogårdens omgärdning.

I denna vård- och underhållsplan har delarna *Förteckning över kulturhistoriskt värdefulla gravvårdar*, *Trädvårdsplan* och *Kyrkogårdens naturvärden* inte ingått. Dessa delar utför pastoratet separat.

1.3 Planens upprättande och förnyelse

Begravningsplatser som är skyddade enligt Kulturmiljölagens kapitel 4, ska ha en vård- och underhållsplan. Det är ägaren till begravningsplatsen som ska se till att planen upprättas. Vård- och underhållsplanen ska antas av församlingens beslutande organ. Länsstyrelsen ska innan dess ges möjlighet att yttra sig över planen. Det förutsätts att församlingen fortlöpande håller vård- och underhållsplanen aktuell. Nya uppgifter av betydelse, ändringar och tillägg ska fogas till planen. Planen ska uppdateras regelbundet, minst vart tionde år. Se vidare i Riksantikvarieämbetets föreskrifter om kyrkliga kulturminnen (KRFS 2012:2).

I arbetet med uppdateringen av vård- och underhållsplanen bör följande moment ingå:

- Uppdatering av nulägesbeskrivningen.
- Kyrkogårdens historik uppdateras med förändringar som skett de senaste tio åren samt eventuella nytillkomna uppgifter.
- Förnyad genomgång av kyrkogårdens olika objekt samt uppdatering av förteckningen över underhåll och åtgärder.
- Inarbete en plan för bevarande och utveckling av kyrkogården.
- Uppföljande genomgång av kyrkogårdens gravplatser och uppdatering av den kulturhistoriska gravvårdsinventeringen.
- Förnyad genomgång av kyrkogårdens naturvärden med tillhörande rekommendationer för vård och skötsel.

Uppföljande konditionsbedömningar av kyrkogårdens alla delar måste ske betydligt tätare än vart tionde år.

2 Administrativa uppgifter

2.1 Ägoförhållanden m.m.

Kyrkogårdens namn: Kumla kyrkogård

Fastighetsbeteckning: Kumla kyrka 1:1

Besöksadress: Kumla kyrka 1, 590 22 Väderstad

Kommun: Mjölby

Län: Östergötlands län

Landskap: Östergötland

Huvudman för begravningsverksamheten: Folkungabygdens pastorat

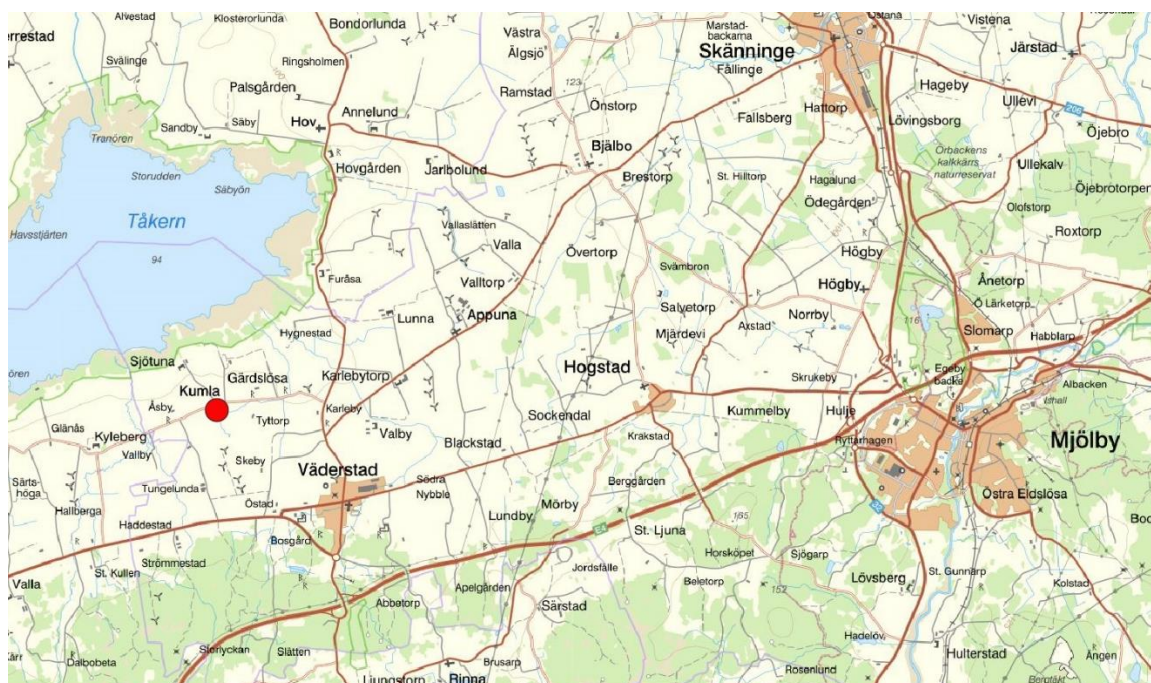
Markägare: Folkungabygdens pastorat

Förvaltare: Folkungabygdens pastorat

Förvaltares adress: Axel Träffs gata 4, Mjölby

Kyrkogårdens totala storlek: 2 150 m²

Växtzon: II-III

Översikt, läget för Kumla kyrkogård framgår av röd cirkel (Kartunderlag: Lantmäteriet)

2.2 Gravskick och pågående gravrätter

På kyrkogården finns kist- och urngravplatser. Sammanlagt finns 33 pågående gravrätter (januari 2023). Beläggningen på kyrkogården är låg med tillräckligt med gravplatser under de kommande tio åren baserat på befintlig upplåtelseakt. Inget ytterligare gravskick planeras.

2.3 Skyddsstatus

Kulturmiljölag (1988:950)

4 kap. Kyrkliga kulturminnen

Kyrkogården är skyddad enligt 4 kap. kulturmiljölagen. Bestämmelserna om begravningsplatser omfattar byggnader på begravningsplatsen som inte är kyrkobyggnader samt fasta anordningar såsom murar, medvetet gestaltad vegetation och gravanordningar som tillfallit upplåtaren.

Väsentliga ändringar kräver tillstånd från länsstyrelsen. Vid osäkerhet beträffande tillståndskrav kontaktas länsstyrelsen.

Miljöbalk (1998:808)

3 kap. Grundläggande bestämmelser för hushållning med mark- och vattenområden:

Riksintressen för kulturmiljövård

Kyrkogården ligger inom Omberg-Tåkernområdet [E1-7] (Kumla och Appuna snr) som pekats ut som område av riksintresse för kulturmiljövården i Östergötlands län, enligt 3 kap. 6 § miljöbalken. För att veta hur riksintressena ska hanteras i planeringssammanhang har Riksantikvarieämbetet tagit fram en beskrivningstext som anger vad riksintresset består av. Motiveringen förklarar varför kulturmiljön är utpekad som riksintresse.

7 kap. Skydd av områden: Biotopskyddsområde

Kyrkogårdens omgärdande murar och trädkrans uppfyller Naturvårdsverkets definitioner för stenmurar i jordbruksmark och alléer och skyddas av det generella biotopskyddet enligt 7 kap. 11 § miljöbalken. För åtgärder som påverkar biotoperna måste dispens sökas hos länsstyrelsen.

Definitionen av stenmurar i jordbruksmark är en uppbyggnad av på varandra lagda stenar som har en tydlig, långsträckt utformning i naturen och som har eller har haft hägnadsfunktion. Stenmurar vid kyrkogårdar som är belägna i direkt anslutning till jordbruksmark omfattas av biotopskyddsbestämmelserna då muren kan anses avgränsa jordbruksmarken från annan mark, eller falla in under någon annan funktion i definitionen för stenmurar.

Kyrkogårdsmuren och trädkransen i öster.

Definitionen av allé är lövträd planterade i en enkel eller dubbel rad som består av minst fem träd. Träden ska till övervägande del utgöras av vuxna träd, dvs vara minst 20 cm i diameter i brösthöjd eller ha uppnått en ålder av 30 år (det som uppnås först).

Begravningslag (1990:1144)

Begravningslagen reglerar bestämmelser som har betydelse för gravplatsernas utformning. Enligt 7 kap. 26 § begravningslagen har gravrättsinnehavaren rätt att bestämma gravanordningens utseende och beskaffenhet, under förutsättning att det följer villkor i gällande gravplatsföreskrifter. Begravningslagen berör även kulturhistoriskt värdefulla gravanordningar.

Plan- och bygglag (2010:900) och plan- och byggförordning (2011:338)

Ärenden som faller utanför den statliga tillsynen genom Kulturmiljölagen regleras via Plan- och bygglagen (PBL). Enligt 6 kap. i Plan- och byggförordning (PBF) krävs bygglov för att uppföra byggnader inom begravningsplatsen eller göra tillbyggnader. Det krävs också bygglov för att anordna en ny begravningsplats eller i väsentlig grad ändra den befintliga.

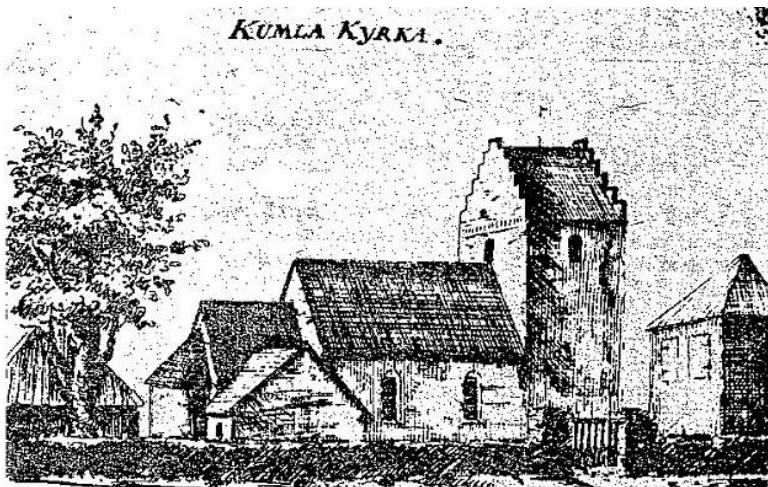
Tillgänglighetskrav i PBL och PBF

I PBL och PBF finns även övergripande krav på tillgänglighet och användbarhet för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga. Tillgänglighetskraven i PBL och PBF förtydligas i tillämpningsföreskrifter, bland annat i Boverkets byggregler BBR.

3 Historisk bakgrund och utveckling

3.1 Från medeltiden fram till 1800-talets slut

Kumla kyrka uppfördes av kalksten i slutet av 1100-talet och är en av länets minsta bevarade medeltidskyrkor. Kyrkans uppbyggnad med långhus och absidkor har genom århundradena lämnats relativt oförändrad. Även delar av murverket och takstolarna, omfattningen till en igenmurad portal samt absidens korsformade fönster är bevarade från tidig medeltid. Under medeltiden byggdes kyrkan till med ett torn i väster. Tornet revs 1818 och dess nedre del införlivades i långhuset. 1832 var ombyggnaden klar. Strax innan tornet revs tecknade Johan Fredrik Koch kyrkan och kyrkogården. Kyrkan är avbildad med kyrktornet och på kyrkogården står klockboden. Klockboden byggdes omkring 1809 som ersättning till kyrktornet. På teckningen skymtar även en byggnad till vänster om kyrkan, möjligtvis en tiondebod.

1812-17, ca. Kumla kyrka och kyrkogård tecknad av Johan Fredrik Koch. På teckningen syns både kyrktornet och klockboden. (Urklipp ur Hörfors, O. (2005), Östergötlands länsmuseum)

Ända sedan kyrkan uppfördes har marken närmast kring kyrkan nyttjats som kyrkogård. De tidigaste avbildningarna av kyrkogården är på kartor från 1600-talet. De visar att kyrkogården redan då hade samma lätt rektangulära utbredning som dagens kyrkogård. Kyrkogårdens yttre kanter har markerats med tydliga linjer, vilket kan indikera en kyrkogårdsmur eller liknande. Enligt en tidigare utförd bogårdsinventering (Grenberger, 2004) kan de delar av kyrkogårdsmuren som är av kalksten vara medeltida. Men de kan även ha uppförts under slutet av 1700-talet eller början av 1800-talet då tornet revs, vilket kan antas ha gett stora mängder kalksten att bygga av (Hörfors, 2005).

1639. Ägomätning. Söder om kyrkogården ligger Klockaregården (markerad med "E" på kartan). (Lantmäteriets historiska kartor)

1784. Storskiye. (Lantmäteriets historiska kartor)

Kyrkogårdens västra grindparti uppfördes 1832, samma år som ombyggnaden av kyrkan färdigställdes. Eftersom grindbladen i både den västra och den norra grinden är likadana, kan båda partier antas vara uppförda ungefär samtidigt. Det västra grindpartiets grindstolpar utgörs av gamla gravvårdar av kalksten som är betydligt äldre, möjligen har årtalet 1601 tidigare kunnat skönjas på den södra grindstolpen (Hörfors, 2005). Det norra grindpartiet kan ha ersatt den tidigare spjälgrind som syns på J F Kochs teckning från 1800-talets början.

Arkivbilder från år 1900 visar att kyrkogården då mestadels var gräsbeväxt. Kring kyrkogårdens ytterkanter fanns högväxta träd, i alla fall några av dem var askar. I det nordöstra hörnet fanns ett mycket gammalt träd, möjligtvis en ek. Söder och öster om kyrkan fanns gravplatser som markerats med gravkullar. På ett fotografi över kyrkogårdens södra del syns två gravvårdar; den ena är av granit med spetsigt krön och den andra är en mycket tunn gravvård, möjligtvis av trä. Bortanför gravvårdarna syns en rugge lågväxta buskar eventuellt av liguster, myrtenry eller buxbom, eventuellt planterade på/kring en gravplats. Det framgår även att det på några av gravplatserna växte låga marktäckare, i övrigt verkar vegetation inne på kyrkogården ha varit sparsam. På ett fotografi över kyrkogårdens norra del syns en enkel träbänk i gräset och intill kyrkan står en kvinna och tittar på fotografen.

1900. Kyrkogårdens södra del. Här fanns några gravplatser markerade med gravkullar, två av dem även med gravvårdar. (Arkivsök, Riksantikvarieämbetet)

1900. Kyrkogårdens norra del. Till vänster i bild syns gravplatser med gravkullar, den ena även planterad med låg marktäckare. Bredvid gravplatserna fanns en bänk. På fotografiet syns även en kvinna stå framför kyrkan och betrakta fotografen. (Arkivsök, Riksantikvarieämbetet)

1909, ca. Fotografi från nordöst. Framträdande på kyrkogården är det stora trädet som stod i det nordöstra hörnet. Vid klockboden står två träd som ser kraftigt beskurna ut. (Folkungabygdens pastorat)

Okänt årtal, fotografi från norr. Innanför kyrkogårdsmuren står stora träd och grindbladen är detsamma som idag. Framför kyrkogårdsmuren syns tre personer som tittar mot fotografen (Antikvarisk-topografiska arkivet)

3.2 Från 1900-talet och framåt

Under det tidiga 1900-talet försågs gravplatserna med betydligt mer utsmyckade gravanordningar än vad de tidigare fotografierna visar. På 1920-talet fanns exempelvis två gravplatser norr om kyrkan med omgärdande smidesstaket. Ett fotografi från 1923 visar det ena staketet, ett ornamenterat smidesstaket, troligtvis målat i svart, på en av gravplatserna direkt innanför kyrkogårdens omgärdning. På fotografiet syns även att det inne på gravplatsen växte små granar. Mittemot fanns en gravplats med stenram som 1927 hade försetts med ett smidesstaket, eventuellt målat i silvrig eller vit kulör. 1927 hade även fler gravplatser tillkommit söder om kyrkan, med bar jord som ytskikt som på flera av platserna kupas till gravkullar. På några gravplatser fanns lägre prydnadsplanteringar, troligtvis perenna växter. Vid tiden för fotografiet hade endast ett fåtal av de synliga gravplatserna gravvårdar.

Kyrkogårdens nuvarande gångsystem har tillkommit under 1900-talet. På de äldsta fotografierna från år 1900 ansas de mest frekventerade gångstråken som upptrampade stigar i gräsyrtorna. Fotografierna från 1920-talet visar att det då fanns anlagda grusgångar vid gravplatserna i norr och vidare söderut förbi kyrkans kor.

1923, kyrkogårdens norra del. Längst till vänster i bild syns en gravplats med omgärdande smidesstaket. Mitt emot den har en gravplats iordningställt med stenramar. (Östergötlands museum, Digitalt museum)

1927, kyrkogårdens norra del. Gravplatsen från föregående foto har nu ett smidesstaket, målat i silvrig eller vit kulör. (Arkivsök, Riksantikvarieämbetet)

1927, kyrkogårdens södra del. Gravplatser med öppna jordytor, några har kupats till gravkullar och flera gravplatser är planterade med prydnadsväxter. Endast ett fåtal gravvårdar syns på fotot. På bilden syns även grenverket från askar i trädkransen. (Arkivsök, Riksantikvarieämbetet)

1927. En pojke står på den grusbelagda gången framför kyrkans kor. (Arkivsök, Riksantikvarieämbetet)

1935, flygfoto. Kyrkogården har ett rätlinjigt gångsystem. Flera gravplatser i den yttre gravraden har stenramar, medan gravplatserna i gräsområdet söder om kyrkan saknar omgärdning. (Östergötlands museum, Digitalt museum)

Utifrån ett flygfoto tagit 1935 var gångsystemet rätlinjigt och tydligt definierat och gravplatserna verkar huvudsakligen ha varit belagda med grus. Flera av gravplatserna mellan gången och kyrkogårdsmuren i öster och i väster hade omgärdande stenramar, medan gravplatserna i gräsområdet i söder verkar sakna omgärdning, alternativt hade omgärdande låga häckar. Enlig samma flygfoto hade trädkransens träd väldigt smala/samlade kronor jämfört med tidigare fotografier. Kanske hade de några år tidigare genomgått en kraftig beskärning. På 1950-talet hade kyrkogården fått en ännu tydligare och striktare karaktär med välklippta gräsytor och de grusbelagda gravplatserna var omgärdade av låga häckar, stenramar eller staket, vilket syns på ett flygfoto från 1952. Flygfotot från 1952 visar även att vårdträdet norr om kyrkan ännu inte planterats och att klockboden vid den tiden var målad i en ljus kulör.

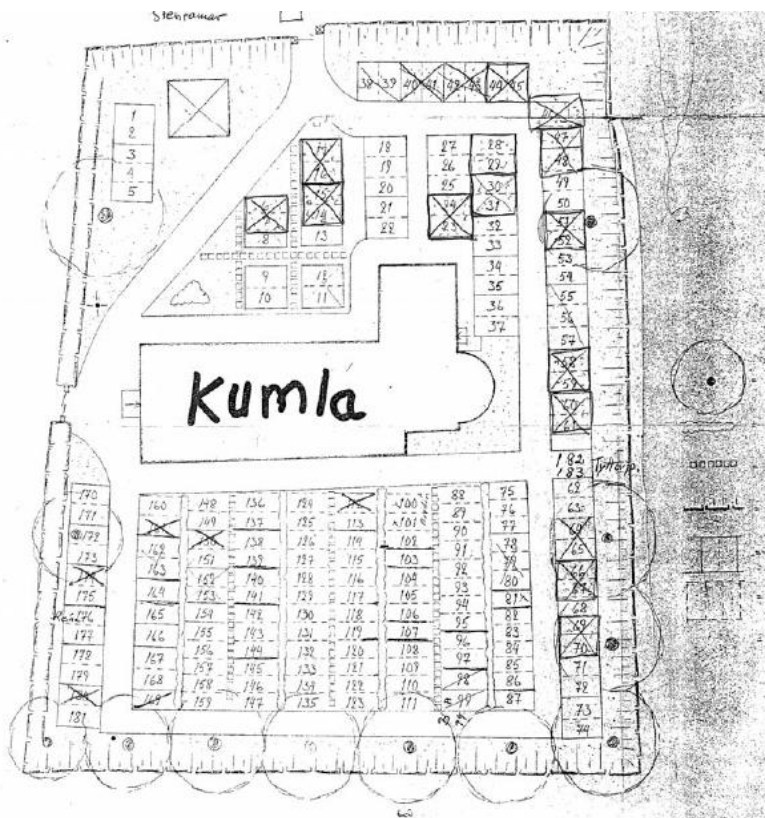
1952, flygfoto. De grusbelagda gravplatserna omgärdas av antingen lågt klippta häckar, stenramar eller staket. Klockboden var målad i en ljus kulör, snarlik med kyrkans vita fasad. Vårdträdet norr om kyrkan var ännu inte planterat. (Östergötlands museum, Digitalt museum)

Kring mitten av 1900-talet omdanades en del av kyrkogården söder om kyrkan. Gravplatserna ordnades i raka rader med rygghäckar mellan raderna och hela området lades i gräs. På en teckning från tidigt 1970-tal syns kyrkogårdens södra del med häckrader bakom gravvårdarna och innanför kyrkogårdsmuren.

1971, teckning över kyrkan och kyrkogården. Text på teckningens baksida: "Teckningen ritad och skänkt av ingenjör Bertil Sandahl, St Torget 2, Skänninge". (Folkungabygdens pastorat)

På en gravkarta från 1960-talet framgår att det tidigare funnits en grusgång längst i söder och i gravområdena norr och söder om kyrkan fanns trampstenar mellan gravraderna. I området söder om kyrkan kan dessa fortfarande anas i gräset. I söder fanns även ytterligare en rygghäck mellan de östra gravraderna. Mellan 2017 och 2019 utfördes renoveringsarbeten på kyrkogårdsmuren. Muren renoverades genom att stenarna plockades ner och sly rensades bort. Mellan mur och jord lades en markduk, och kross i fraktionen 8-16 mm, varpå muren byggdes upp med de befintliga stenarna. För att bevara murens karaktär rördes så få stenar som möjligt och avtäckning i form av det tidigare växtmaterial lades tillbaka.

Gravkarta med okänt årtal, utsnitt. (Hörfors, 2005)

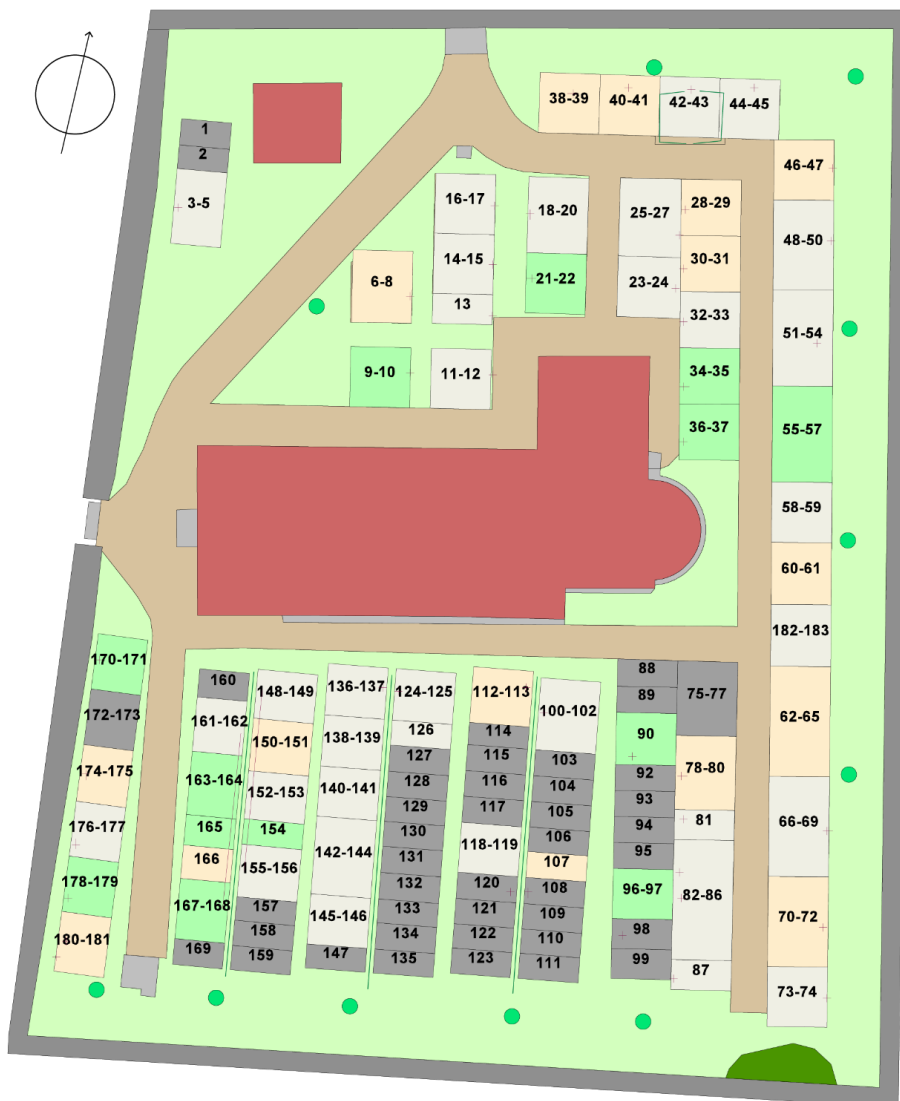
3.3 Kronologisk förteckning över händelser i kyrkogårdens historia

Den kronologiska förteckningen kompletteras när ytterligare händelser blir kända samt när vård- och underhållsplanen uppdateras.

Årtal	Händelse	Källa
1100-talet	Kumla kyrka uppfördes med rektangulärt långhus och smalare absidkor under branta sadeltak.	RAÄ, Bebyggelseregistret
1807-09	Klockboden byggdes på kyrkogårdens nordvästra del.	RAÄ, Bebyggelseregistret
1818-28	Det medeltida kyrktornets övre delar revs och tornets bottenvåning lades under samma takfall som långhuset. Klockorna flyttades ut till klockboden på kyrkogården.	RAÄ, Bebyggelseregistret
1832	Det västra grindpartiet uppfördes, enligt datering på grindstolparna. Samma år färdigställdes ombyggnaden av kyrkan.	Datering på grindstolpar, Nordanskog, 2016
1950-talet, trol	Rygghäckarna i området söder om kyrkan och trampstenarna norr och söder om kyrkan tillkom troligtvis kring 1900-talets mitt.	Historiska flygfoton, Gravkarta fr 1960-talet, Hörfors, 2005
2005	Nya elkablar till ytterbelysningen drogs (pga jordningsfel) och en ny belysningsstolpe sattes upp.	Folkungabygdens pastorat
2011	Planteringslådor monterades på de gravar som hade skötsel beställd av kyrkogårdsförvaltningen.	Folkungabygdens pastorat
2017-2019	Kyrkogårdsmuren renoverades.	Folkungabygdens pastorat
2019-2022	Ett arbete med säkring av gravvårdar som inte uppnådde säkerhetsföreskrifterna genomfördes i pastoratet 2019–2022.	Folkungabygdens pastorat

4 Beskrivning av kyrkogården

4.1 Karta över kyrkogården

Kumla kyrkogård, 2023.

4.2 Omgivning och sammanhang

Kumla by ligger i den flacka östgötslätten, cirka 1,5 km söder om Tåkerns strand. Det omgivande bördiga landskapet präglas av ett storskaligt jordbruk. Miljön kring kyrkogården ingår i ett större område som pekats ut som riksintresse för kulturmiljövård (Omberg – Tåkerområdet, E1-7). Landskapets kontinuitet sträcker sig tillbaka till äldre stenåldern och kan påvisas genom de många fornlämningarna i närområdet.

Kumla socken hör till en av Östergötlands minsta socknar och hade år 1775 endast 181 invånare. Kyrkan och kyrkogården har en central placering i byn omgiven av några mindre gårdar i huvudsak uppförda under 1900-talet. Direkt väster om kyrkogården ligger den gamla byskolan. Den är numera en privat bostad, men har tidigare även fungerat som församlingslokal.

Vy från kyrkogården norrut över landskapet.

4.2.1 Karaktärsområden

Kyrkogården är liten, och består av ett enda kvarter som omger kyrkan. Kyrkogårdens storlek har varit densamma sedan åtminstone 1600-talets första hälft. Kyrkogården präglas idag till största delen av gravkulturen från sent 1800-tal och det tidiga 1900-talet. Söder om kyrkan utfördes en omläggning kring 1900-talets mitt, vilket gör att kyrkogården, trots sin småskalighet, kan delas in i två karaktärsområden.

Området norr om kyrkan, den yttre gravraden samt det sydöstra området

Området har en varierad karaktär, som till stora delar präglas av en variation av gravvårdar sedan drygt hundra år tillbaka. Från sent 1800-tal och tidigt 1900-tal finns högsmala gravvårdar av diabas eller granit i gråa eller röda färger. Från tiden kring 1900-talets mitt finns lågbreda gravvårdar, oftast i rektangulär form och av granit i olika färger. Många av gravplatserna är lagda i gräs, men gravplatser med ytbeläggning av naturgrus i kombination med omgärdande stenramar är också vanligt.

Gravplatsindelningen med en yttre gravrad innanför kyrkogårdsmuren där gravvårdarna står riktade in mot kyrkogården, är en för trakten vanligt förekommande indelning som fick sitt genomslag kring 1800-talets andra hälft och de efterföljande decennierna. Gravplatserna i den yttre gravraden var avsedda för större familjegravplatser som ofta försågs med påkostade gravanordningar. På Kumla kyrkogård är denna indelning tydligt avläsbar längs kyrkogårdens norra och östra sida, även om några gravanordningar har tagits bort och en del gravplatser såtts igen med gräs.

Området norr om kyrkan.

Den yttre gravraden, i sydöst.

Det sydöstra området.

Gräsområdet söder om kyrkan

Området har en enhetligare karaktär, präglad av de rationella strömningarna från mitten av 1900-talet. Gravområdena är helt lagda i gräs och mellan gravraderna växer tre enhetliga ryggäckar. Gravvårdarna är i huvudsak lågbreda modeller från 1900-talets mitt och framåt, men även några moderna gravvårdar med oregelbunden form förekommer. Framför flera av gravvårdarna finns gravrätter med prydnadsväxter.

Gräsområdet, vy från sydväst.

Gräsområdet och träden i trädkransen.

Ryggäckarna av norskspirea.

4.3 Omgärdning och ingångar

Kyrkogården omgärdas av en kyrkogårdsmur med släntad insida, med undantag för den västra sidan där muren har en halvmeter hög invändig visning. Muren är byggd av kalksten med inslag av större tillhuggna granitblock i det nedre skiftet. I norr och söder finns även partier med granitstenar av blandad storlek. På murkrönet växer örtartad vegetation som gräs och prästkrage, fetbladsväxter och mossor. Muren så som den ser ut nu, kan härstamma från när kyrkan byggdes om under tidigt 1800-tal. När tornet revs fick man troligtvis mycket kalksten över, vilken kan ha använts till muren. Murens sträckning, tillika kyrkogårdens utbredning, kan dock genom äldre kartor härledas till åtminstone 1600-talet.

Kyrkogården har två ingångar, en åt väster och en åt norr. Den västra ligger mitt framför kyrkporten och är försedd med en rikt ornamenterad dubbelgrind av smide. Grindstolparna är av kalksten, ursprungligen gravvårdar från 1600-talet. På grindstolparna finns årtal 1832 inristat, samma årtal som också står ovanför kyrkporten och som indikerar det år då ombyggnaden av kyrkan var klar. Den norra ingången har en likadan dubbelgrind monterad på fyrkantiga grindstolpar av kalksten.

För vidare beskrivning av objekten och eventuellt åtgärdsbehov, se kap. 6.

Kyrkogårdsmuren i sydväst.

Grindparti i öster.

Ingång i norr.

4.4 Gångsystem

Kyrkogårdens gångsystem är enkelt och i huvudsak rätlinjigt. Innanför den västra grinden finns en grusad plan framför kyrkan som fortsätter som grusgångar längs kyrkans norra och södra sida. Från den norra grinden leder en sneddragen gång fram till planen framför kyrkan. Längs

kyrkogårdens nordöstra, östra och sydvästra sida löper en kringgårdande gång innanför den yttre gravraden. Gångytorna är belagda med naturgrus av typ gårdsgrus.

I gravområdet söder om kyrkan finns trampstenar av kalksten som nästan helt är överväxta av gräs. På en äldre gravkarta har plattrader även ritats ut norr om kyrkan. Det är oklart om dessa fortfarande finns kvar under grässvålen.

För vidare beskrivning av objekten och eventuellt åtgärdsbehov, se kap. 6.

Norr om kyrkan.

Gång mot den norra grinden.

Söder om kyrkan.

4.5 Vegetation

Innanför kyrkogårdsmuren finns en trädkrans längs södra, östra och nordöstra sidan. Träden är enhetligt av lind, uppskattningsvis omkring 40 år gamla. Mellan träden längs södra sidan finns stubbar kvar efter tidigare träd, eventuellt almar som finns omnämnda i kulturhistorisk kyrkogårdsinventering (Hörfors 2005). Norr om kyrkporten står en oxel som uppskattningsvis är jämnårig med lindarna.

På kyrkogårdens södra del finns tre rygghäckar av norskspirea. På flera av gravplatserna här finns även prydnadsplanteringar med säsongsblommor och perenner, de flesta i nedsänkta planteringskärl. På kyrkogården i övrigt finns bara ett fåtal gravplatser med prydnadsplanteringar. Lögonfallande sommartid är även den änglika vegetationen med bland annat prästkrage på slänterna innanför kyrkogårdsmuren.

För vidare beskrivning av objekten och eventuellt åtgärdsbehov, se kap. 6.

Trädkransen i söder.

Oxel norr om kyrkporten.

Blommande prästkrage längs norra sidan.

4.6 Gravanordningar

Kyrkogårdens gravanordningar är uppförda från det sena 1800-talet och fram till idag. De äldsta gravvårdarna finns på kyrkogårdens norra del och längs den yttre gravraden, framför allt den östra raden. Här finns några högresta gravvårdar på större familjegravplatser, flera av dem med bevarad grusbeläggning och omgärdande gravramar. Några av gravramarna har bearbetade detaljer så som klotdekor och formade avslut. En gravplats omgärdas av en låg ligusterhäck. Även på kyrkogårdens sydöstra del finns några gravvårdar från tidigt 1900-tal, då området var ett linjegravsområde. Här är gravvårdarna något lågmäldare i sin utformning. Norr om kyrkan finns

även ett stort inslag av lågbreda gravvårdar från 1930 till 1990-talet. I området med rygghäckar söder om kyrkan är gravvårdarna från 1900-talets mitt och framåt.

För vidare beskrivning av objekten och eventuellt åtgärdsbehov, se kap. 6.

Gravanordningar i norr.

Gravanordning i öster.

Gravvårdar i söder.

4.7 Klockboden

På kyrkogårdens nordvästra del står klockboden, uppförd 1809. Fasaden är klädd med locklistpanel målad i röd slamfärg. Knutar, dörr- och fönsterluckor är målade i svart slamfärg. Taket är täckt med tjärat spån och högst upp finns en vindflöjel.

Klockboden.

5 Kulturhistorisk värdeanalys

5.1 Övergripande kulturhistoriska värden

Ända sedan 1100-talet när kyrkan uppfördes, har kyrkogården varit i kontinuerligt bruk. Den är bärare av den kristna seden att begrava de döda invid kyrkan på en omgärdad kyrkogård. Kyrkogården har stor betydelse för bygdens kulturhistoriska sammanhang och har genom århundraden utgjort en central punkt i socknen. Kyrkogården är en plats som berör känslomässigt och den har stor betydelse för traktens invånare som en plats för samhörighet och förankring. Den är en förbindelselänk till tidigare generationer, det gamla jordbrukssamhället och livet i bygden sedan många hundra år tillbaka.

Kyrkogårdens norra del.

5.2 Kyrkogårdens kulturhistoriska värden

Kumla kyrkogård är en småskalig landsortskyrkogård med höga kulturhistoriska värden. Viktiga och framträdande karaktärer och strukturer för kyrkogårdsmiljön är:

- Kyrkogårdens traditionella omgärdande mur som markerar kyrkogårdens utbredning, som genom äldre kartor kan dateras till 1600-talets första hälft.
- Kyrkogårdens grindpartier, där det västra partiet genom inskription kan dateras till 1832. Av särskilt högt värde är den västra grindens grindstolpar, återanvända gravvårdar från 1600-talet. Den västra ingången har tidigare utgjort en viktig förbindelselänk mellan kyrkan och skolan.
- Den traditionella trädkransen med lövträd. Den berättar om 1800-talets ideal att medvetet utforma kyrkogården till en parkliknande miljö.
- Gångsystemet som har en enkel och traditionell dragning med naturgrus som beläggning. Dragningen med gångar från kyrkogårdens ingångar till kyrkan och den kringgårdande gången är en vanligt förekommande dragning på landsortskyrkogårdar i länet.
- Klockboden, hantverksmässigt uppförd och mycket framträdande för kyrkogården.
- Gravanordningar och gravvårdar från sent 1800-tal och framåt, samt gravplatser med bevarad omgärdning och grusbeläggning. De förmedlar tidsdjup, visar gravkulturen under 1800-talet och 1900-talet och genom inskriptioner berättar de om livet och verksamheterna i bygden.

6 Teknisk beskrivning – åtgärder och underhåll

Inventering av kyrkogårdens objekt genomfördes i juni 2023. Inventeringen omfattar kyrkogårdens anläggningsdelar och växtmaterial. Kyrkogårdens träd har inventerats avseende art och placering samt med dess kulturhistoriska värden. En trädvårdsplan med inventering av träden avseende kondition, skador och eventuella åtgärder upprättas separat av pastoratet. Inventering av gravvårdar har inte ingått i detta arbete. Gravvårdar med kulturhistoriskt intresse finns listade i *Kulturhistorisk gravvårdsinventering* som pastoratet utför. Listan uppdateras kontinuerligt när gravar återlämnas.

De åtgärder som angivs nedan har olika prioriteringsgrad enligt följande gradering:

I Akut åtgärd, bör åtgärdas snarast

II Åtgärdas inom 2-5 år

U Underhållsåtgärd eller standardtillsyn som utförs regelbundet

Observera att åtgärder som innebär väsentliga förändringar kräver tillstånd från länsstyrelsen enligt Kulturmiljölagen 4 kap 13 §.

6.1 Omgärdning

6.1.1 Omgärdande murar

Kyrkogårdsmuren i norr (t v) och väster (t h).

Kyrkogårdsmurens sydvästra del (t v) och sydöstra del (t h)

Beskrivning:

Kyrkogården omgärdas av en meterhög kallmurad stödmur. Stenmaterialet är blandat av råhuggen kalksten och tillhuggna granitblock i det nedre skiftet. I norr och söder finns även partier med granitstenar av blandad storlek. Längs norra, östra och västra sidan har muren en släntad insida. I väster har muren en invändig visning på ca 50-70 cm. På murens krön växer örtartad vegetation som gräs och prästkrage, fetbladsväxter och mossor.

Kondition:

I det övre skiftet förekommer rubbade stenar som tippar utåt och riskerar att rasa. Mindre sättningar förekommer vid gamla trädplaceringar. Vedartad slyinväxt på murens utsida förekommer framför allt längs norra västsidan.

Åtgärder:

I Justering och tillrättläggande av stenar som riskerar att rasa.

U Murarna ses över minst en gång om året.

Utbuktande/rasade stenar läggs tillräta. Inväxt av sly och ogräs tas bort.

6.2 Ingångar

6.2.1 Grindpartier

Grindpartiet i väster.

Grindpartiet i norr.

Beskrivning:

Kyrkogårdens västra ingång har ett grindparti med en dubbelgrind av svartmålat smide. Grindbladen är rikt dekorerade med palmblad och bågformad dekor. Grindstolparna är gamla gravvårdar av kalksten från 1600-talet som återanvänts och försetts med årtal

Grindstolparna i väster med årtalet 1832

1832, vilket är samma år som ombyggnaden av kyrkan blev klar.

Kyrkogårdens norra ingång har ett grindparti med likadana grindblad som i väster. Grindstolparna är av kalksten med lågerhuggna sidor. De är fyrkantiga med kvadratisk bas och välvt krön. På ena grindbladet finns två behållare av plexiglas för infoblad fastsatta med buntband.

Kondition:

I norr är det östra grindbladet tillbucklat, eventuellt en påkörningsskada. De västra grindbladen saknar reglingsanordning. I båda grindpartierna hänger grindbladen snett, skrapar i markbeläggningsen och är svåra att stänga. Samtliga grindblad är något rostiga.

Åtgärder:

I I det norra grindpartiet renoveras östra grindbladet. Grindbladen justeras så att de hänger rakt och inte skrapar i marken.

I De västra grindbladen justeras så att de kan stängas utan att skrapa i marken. För att skydda de gamla grindstolparna kan grindbladen monteras på nyttillverkade smäckra järnstolpar som placeras intill/bakom grindstolparna.

II Grindbladen rengörs, rostskyddas och målas. Om möjligt, återställs reglingsanordningen på den västra grinden.

II Behållarna för infoblad ges en annan placering, exempelvis monterade på en fristående stolpe intill grinden eller monteras på anslagstavlan.

6.4 Markbeläggningar

6.4.1 Grusytor

Gång med naturgrus i nordväst.

Gång söder om kyrkan.

Beskrivning:

Kyrkogårdens gångar är belagda med naturgrus av typ gårdsgrus i ungefärlig fraktion 8-16 mm.

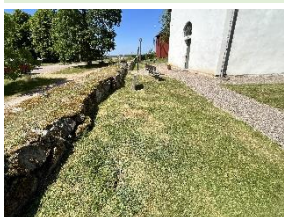
Kondition:

Gångarnas ytskikt är bitvis löst och tjockt, vilket försvårar framkomlighet med exempelvis rollator eller barnvagn.

Åtgärder:

II För förbättrad tillgänglighet bör gångarnas ytskikt läggas om. Gångarna beläggs med slitlager av väl packat stenmjöl och en tunn topp av krossgrus i fraktionen 2- 4 mm. Stenmjölets och krossgrusets kulörer ska vara så lik naturgruset som möjligt.

6.4.2 Gräsytor

Klippt gräs i väster.

Slänt i norr med blommande prästkrage.

Beskrivning:

Stora delar av kyrkogårdens gravkvarter är lagda i gräs. Sommartid tillåts gräset i slänterna innanför kyrkogårdsmuren växa högre till höggrens/äng mellan klippningarna.

Kondition:

Sättningar förekommer där det tidigare stått träd. Framför allt längs västra sidan förekommer några djupare sättningar.

Åtgärder:

II Sättningar efter nedtagna träd fylls igen och sås med gräs.

U Kyrkogårdens gräsmattor ses kontinuerligt över. Lågpunkter och sättningar fylls igen med sandbaserad toppdress, förhöjningar banas av och i glesa partier sås nytt gräs.

6.4.3 Ytor med kalksten

Kalkstenschäll vid grind i norr.

Trampsten i söder.

Beskrivning:

I det norra grindpartiet ligger en gammal kalkstenschäll. Mellan gravraderna söder om kyrkan anas trampstenar av kalksten i gräset.

Kondition:

Kalkstenschällen är sprucken och ojämn. Trampstenarna är kraftigt överväxta av gräs, vilket är en medveten lösning från pastoratets sida. På så vis behålls trampstenarna samtidigt som tillgängligheten blir bättre och skötseln förenklas.

Åtgärder:

I Kalkstenschällen vid den norra grinden friställs så att den kan justeras. Eventuellt kan den behöva gjutas ihop underifrån. Mer exakt åtgärdsförslag tas fram när hällens delar friställts.

6.4.4 Ytor med betongplattor

Betongplattor på serviceplats.

Beskrivning:

På serviceplatsen är marken belagd med kvadratiska betongplattor. I framkant ligger ett kantstöd av granit.

Kondition:

Beläggningen är ojämn och i de bitvis mycket breda fogarna har gräs/ogräs etablerat sig. Hela ytan ligger något upphöjd mot grusgången, vilket försämrar tillgängligheten.

Åtgärder:

II Plattorna sätts om och ges en inramning som håller dem på plats. Höjdsättningen anpassas så att det inte förekommer någon höjdskillnad till grusgången. Storleken på plattytan anpassas efter utrustningens placering. Samordnas med åtgärd 6.7.1 Serviceplatser.

6.5 Vegetation**6.5.1 Träd**

Tysklönnar i norr.

Oxlar i väster.

Beskrivning:

I söder, öster och nordöst omgärdar en trädkrans av lind. Träden är uppskattningsvis 40 år gamla, och har ersatt den tidigare trädkransen som åtminstone sedan 1800-talet omgärdat samtliga sidor.

Norr om kyrkporten står en oxel som uppskattningsvis är jämnårig med lindarna.

Kondition:

Träden är överlag i god kondition.

Åtgärder:

I/II Trädvårdsåtgärder utförs i enlighet med trädvårdsplanen som upprättas separat.

6.5.2 Häckar

Ryghäckar av norskspirea i söder.

Beskrivning:

I gravområdet söder om kyrkan finns tre meterhöga ryghäckar av norskspirea.

Kondition:

Vedartad slyinväxt, främst alm, förekommer i relativt stor omfattning.

Åtgärder:

II Slyuppslaget minskas genom en noggrann rensning/renoveringsinsats, varvid så mycket som möjligt av slyväxternas rotsystem grävs upp.

U Tillför gödsel årligen. Vattna vid behov.

6.6 Gravanordningar

Beskrivning:

Se *Kulturhistorisk gravvårdsinventering* som upprättas separat av pastoratet.

Kondition:

Se *Kulturhistorisk gravvårdsinventering* som upprättas separat av pastoratet.

Åtgärder:

I Gravvårdar med högt kulturhistoriskt värde och med restaureringsbehov restaureras med hjälp av konservator.

II Arbeta fram strategier för hur återlämnade gravvårdar ska hanteras, exempelvis genom att peka ut olika kvarter eller områden där borttagning av gravvårdar är mer eller mindre känsligt. Strategierna kan även omfatta att gravplatser återupplåts samt hur och var nya gravplatser kan infogas på kyrkogården.

U Återgångna gravanordningar bedömda som kulturhistoriskt värdefulla bevaras på sina ursprungliga platser. De vårdas löpande så att deras värden bibehålls. Gravanordningarna kontrolleras lämpligen vart 5:e år och åtgärder fördelas över kommande 5-årsperiod.

Gravvårdar på kyrkogården.

6.7 Utrustning och konstnärlig utsmyckning

6.7.1 Serviceplatser

Serviceplats i sydväst.

Beskrivning:

I kyrkogårdens sydvästra hörn finns en serviceplats utrustad med sopkärl, redskap, vattenkannor, vashållare och vattenpost. Vid vattenposten finns ett uppsamlingskar för vatten av glasfiber med klistergrus på utsidan.

Kondition:

Placeringen av utrustningen kan förbättras så att bättre tillgänglighet uppnås och så att platsens intryck blir prydligare och mer samlat.

Åtgärder:

II Utformningen av serviceplatsen ses över. Platsen skärmas av med en inhägnad, exempelvis häck eller plank i samma stil som övriga nybyggda serviceplatser inom pastoratet. Tydlig och lätthanterlig utrustning väljs som även harmonierar med den kulturhistoriska miljön. Utrustningen placeras så att den blir lättåtkomlig. Samordnas med åtgärd 6.4.4 Ytor med betongplattor.

6.7.2 Belysning

Belysningsstolpar på kyrkogården.

Beskrivning:

Norr om den västra grinden står en belysningsstolpe med tjärmlad trästolpe. Ytterligare en belysningsstolpe i en äldre lyktmodell står norr om kyrkan. Intill serviceplatsen i sydväst och i kyrkogårdens nordöstra hörn finns fasadbelysningar riktade mot kyrkan. De är monterade på moderna galvaniserade stolpar.

Kondition:

Belysningsstolpen norr om västra grinden är i behov av målning samt riktning av lykthuset.

Åtgärder:

I Renovera belysningsstolpen norr om västra grinden. Träets ytbehandling förnyas. Lykthuset rengörs och riktas.

I Utför en undersökning/analys av hur ljuset från belysningen påverkar djurlivet runt kyrkan.

6.8 VA- och EL-system

Beskrivning:

Tappställen med sommarvatten finns vid serviceplatsen. Regnvatten är tänkt att infiltrera i grus- och gräsytor. Dagvattenbrunnar saknas.

Elledningar är framdragna till belysningsstolparna. Ledningarnas läge finns redovisade i den digitala gravkartan.

Åtgärder:

U Befintliga ledningskartor uppdateras vid förläggning av nya ledningar eller omdragning av befintliga.

6.9 Tillgänglighet

Infatsvägen till parkeringen.

Anslagstavla utanför kyrkogården i norr

Beskrivning:

En parkering finns utanför kyrkogården i söder. Parkeringen är rymlig med gott om plats för besökare, dock saknas anvisad parkeringsplats för rörelsehindrade. Intill parkeringen finns en byggnad med en tillgänglighetsanpassad besökstolett som även har skötbord.

Utanför kyrkogården i nordväst finns en anslagstavla med information från församlings- och begravningsverksamheten. Här finns även en QR-kod för att digitalt kunna ta del av information om kyrkan.

Hela kyrkogården är relativt plan. Varken trappor eller kraftiga lutningar förekommer. Gångarna är belagda med naturgrus som bitvis ligger i tjockt lager, vilket försvårar framkomligheten för exempelvis barnvagnar, rullstolar eller rollatorer.

Serviceplatsens nuvarande utformning och utrustning är inte tillgänglig.

Gravplatserna längs kyrkogårdens östra sida och flera av gravplatserna norr om kyrkan ligger i direkt anslutning till grusgångarna. Övriga gravplatser nås via klippta gräsytor.

Åtgärder:

I Information om tillgänglighet läggs ut på hemsidan så att besökare kan planera sitt besök i förväg.

II För att förbättra markbeläggningens tillgänglighet: se åtgärd ovan för 6.4.1 Grusytor.

II För att förbättra serviceplatsens tillgänglighet: se åtgärder ovan för 6.4.4 Ytor med betongplattor och 6.7.1 Serviceplatser.

II Parkeringsplatsen kompletteras med en skyltad parkeringsplats för rörelsehindrade.

7 Referenser

Muntliga källor

Folkungabygdens pastorat

Arkiv

Antikvarisk-Topografiska arkivet, Stockholm

Naturvårdsverket Skyddad natur (www.skyddadnatur.naturvardsverket.se)

Riksantikvarieämbetet Arkivsök, Fornsök och Riksintresse (www.raa.se)

Östergötlands länsmuseum (www.digitalmuseum.se)

Litteratur

Ahklou Klintborg, Å. (2001). *Mellan trädkrans och minneslund*. Stad & Land nr 167. Movium, Alnarp

Andreasson, A. (2012). *Gravvårdar i sten – ett mångskiftande kulturarv*. Movium, Alnarp

Bucht, E. (red.) (1992). *Kyrkogårdens gröna kulturarv*. Stad & Land nr 103. Movium, Alnarp

Carlsson, Å. & Hultengren, S. (2007). *Kyrkogården – en Noas ark*. Svenska kyrkan och Naturcentrum AB

Fredin, M. (2006). *Kumla kyrkogård – Vård och underhållsplan*. WSP, Norrköping

Grenberger Byggnadsrestaureringskontor. (2004). *Kumla kyrka 72, Bogårdsmurar i Linköpings stift*, Östergötlands län, inventering del 1-3

Hansson, H-E., Bielawski, J. & Jönsson, K. (2002). *Vård av gravstenar*. 1. Uppl. Riksantikvarieämbetet, Stockholm

Hörfors, O. (2005). *Kumla kyrkogård – Kulturhistorisk kyrkogårdsinventering*. Linköping: Östergötlands länsmuseum

Jonsson, M. (red.) (2009). *Ett levande kulturarv – Kyrkogårdar i Växjö stift*. Publikationer i Växjö stift no 15, Växjö

Nilsson, J. (2016). *Praktiska lösningar i Byarum: Skydd för kulturgravar och begravningsblomster*. SKKF Kyrkogården, nr. 2, ss. 25-27

Nordanskog, G. (2016). *Kumla kyrka*. Linköpings stifts kyrkoberskrivningskommitté, Linköping

Reijer, P. & Sörensen A-B. (2007). *Tillgängliga gångar på kyrkogårdar, i parker och bostadsgårdar*. Stad & Land nr 170. Movium, Alnarp

Riksantikvarieämbetet. (2002). *Vård av gravstenar*. Riksantikvarieämbetet, Stockholm

Riksantikvarieämbetet. (2017). *Vårda väl. Runstenar: att bevara en sten med dess ristningar till framtiden*. Riksantikvarieämbetet, Stockholm

Riksantikvarieämbetet, m.fl. (2014). *Fria eller fälla – En vägledning för avvägningar vid hantering av träd i offentliga miljöer*. Riksantikvarieämbetet, Stockholm

Riksantikvarieämbetet. (1997). *Riksintressen för kulturmiljövården – Östergötlands län (E)*. Riksantikvarieämbetet, Stockholm. Senast uppdaterat: 2016-02-05

Sandell, A. (2012). *Kyrkogårdshandboken*. Stad & Land nr 182. Movium, Alnarp

Schönback, H. (2008). *De svenska städernas begravningsplatser 1770-1830: arkitektur, sanitet och det sociala rummet*. Stockholmia förlag, Stockholm

Sjöman, H. & Slagstedt, J. (red.) (2015). *Träd i urbana landskap*. 1. uppl. Studentlitteratur, Lund

Sveriges stenindustriförbund. (2005). *Natursten: Gravvårdar*.

Unnerbäck, Axel. (2003). *Kulturhistorisk värdering av bebyggelse*. Riksantikvarieämbetets förlag, Stockholm

Wästberg, P. m.fl. (2001). *Minnets stigar. En resa bland svenska kyrkogårdar*. Stockholm